

АРАХНА В МЕТРОПОЛИС

Разказ на Валентина Маринова

„Боже, колко мъка има по тоя свят, Боже!“. Въздишката на Йовковия Моканин често се активира във файловете на паметта ми, когато пътувам нанякъде. Помня колко беше упорита учителката ни по литература в гимназията като настояваше да търсим детайлите в повествованието (едва по-късно се убедих в ефекта на „близкото четене“). Например, в отпускните краища на забрадката на Гунчовата жена се взирахме толкова продължително, че оттогава като видя забрадена жена, първо поглеждам дали кърпата ѝ е добре завързана, или краищата висят отпуснати. По нашите балкански покрайнини често се срещат забрадки. Сигурно защото като ги отвържат, натрупаната мъка по-лесно намира пътя навън. Не зная дали с думите „отпусни му края“ се спасяват и другите балкански народи, но нашата мъка все я описват и все остава недоописана и неовладяна. Краят ѝ виси някъде далече и още не се вижда. Тя е нашият тиранозавър, който ни преследва, захвапва и разкъсва до новото ни сглобяване.

Докато вървахме към Нотр Дам, Ненад въодушевено разказваше за емигрантските си неволи в Париж. С гордост спомена за малкото си кожарско предприятие, което му осигурявало доста приличен доход, така че успял да спретне сватбата на сина си не къде да е, а в самото сърце на Париж, на улица „Риволи“. Развесели ме вариантът на балканския синдром на „господин за един ден“. Малкият човек става голям, изравнява се с мечтите си, пък и защо да не е само за един ден. В това уравнение от голяма важност е големината на мечтите.

Ненад ли ни намери или ние него, не зная, но ме беше прихванала налудничавата идея да се вдигнем от осемнадесети квартал и пеш да стигнем до Нотр Дам. Почти бяхме изгубили ориентация, тъй като „петте къшета“ в Париж са по-скоро правило, не изключение, поради което нашият избор беше безкрайно затруднен. Сигурно ни е чул как спорим на някое кръстовище накъде точно да поемем, когато чух зад себе си вик, почти в ухото ми: „От дека сте, от дека?“

Оттам нататък не ни остави няколко часа, докато не се увери, че сме разучили добре по-важните линии на метрото и можем да се оправяме сами.

Ненад беше от Пирот и с балканска находчивост разговаряше с всеки, озоваваше се изневиделица на челни позиции на някои от дългите и изтощителни опашки от хора. След като влезе в ролята на гид за повече от четири часа, започнах да си задавам въпроса защо го прави и какво може да очаква в замяна. Опитът от деловите отношения, за съжаление, оставя грозен отпечатък на мярката ни за човешко присъствие. В края на деня, освен прекрасни впечатления от всичко видно, имах отговор и на този въпрос.

Докато обикаляхме по малките галерии из Латинския квартал, Ненад ненадващо и доста пестеливо подхвърляше по някоя дума за семейството си. Може би нашата среща се вплиташе с невидими нишки към родовия сакрамент у него. Изглежда, съчетанието на свършено непознати за него хора, които в същото време са от място на 80 километра от родния му Пирот, предизвикваше сложно чувство на идентичност, близост и отстраненост. Затова на моста Пон дез Ар, с многото катинари, заключващи и охраняващи любовта на хиляди двойки, ми се стори, че както беше облакът на моста и гледаше надолу, от зелените очи на Ненад тръгна сълза към мътните зелени води на реката. Заприлича ми на дежа вю. Бях я виждала вече тази огледална симетрия на пътуващата вода, на избликващата и преливаща очите болка във водите на Сена, която отнасяше част от Ненад точно сега. Сена, която беше препълнена от сълзи, течеше като откровение, като всевиждащо око, събрало тъгата на милиони очи. Ненад произнасяше словата бавно, тържествено, чуваше гласа си отстрани как изважда болката от гърлото, дори още по-отдълбоко, откъдето беше заседнала, вкоравена, безформена и я зазижда в думите. Те отнемат от силата ѝ, правят я видима, оголена и безпомощна. Но за кратко.

Било преди повече от сто години. Ненад освободи гласа си, гърлото му се отпусна:

„Когато променили границата през 1919 година, родителите на татко – баба Зара и дядо Лазар живеели във Врабча, до Пирот. Един ден врабчанци се събудили както обикновено, само че от двете страни на границата. Заради Ньойския договор разделили селото. Имало къщи, които били разполовени, разделени на две – кухнята в българско, а спалнята в сръбско. Така били разсечени дворове, ниви и гробища.

А баба и дядо тогава били сгодени. Очаквала се и сватбата през пролетта. Но като минала границата през село, бабини се озовали в сръбско, а къщата на дядо останала в България. И така разделени, не могли да се виждат. Нали

били млади, обичали се, мислили се, трябвало нещо да се направи. Дядо два пъти писал до Белград да го пуснат да види годеницата си, но отговор така и не дошъл. Той знаел, че писмо можело никога да не дойде, а времето минавало. Знаел също, че на границата стреляли на месо. Преди две седмици така застреляли Станко. Бил добър приятел на дядо и искал само да си обере лозето човека. Часовоят го убил на място.

Дълго умувал дядо какво да направи. Кроил планове, гледал границата отдалеч. Никой нямал право да се доближава до телената ограда. Дядо наумил по тъмна доба да прокопае тунел. Имало едно място, близо до реката, където нямало гранична яма, а и било по-тъмно, реката шумяла и потулвала другите шумове. Дядо издълбал тунел. Цяла седмица излизал тайно и най-накрая се озовал от другата страна. Решил да мине на няколко метра навътре, където можел да се скрие първо в храстите, а после в горичката до реката. Съдбата ли помогнала, богът на любовта ли, що, но успял да премине като по чудо и право у бабини. Така заживели заедно с баба Зара. Да, ама майката на дядо – Мариола, мир не могла да си намери, че Лазар зачезнал толкова дълго от дома. Все пак имало мъжка работа за вършене, не било редно според нея и да остава в къщата на момата. Гледала към реката, боб хвърляла да гадае кога ще се върне Лазар. Минали се месец, два, запролетило се. Мариола изкарвала козите по хълма край селото. Както се била облегнала на един камък, видяла цяла група войничета граничари да се суятят с лопати покрай реката. Разбрала, че нещо не е наред, че са намерили прохода на Лазар. Знаела Мариола, че трябва чудо да стане, за да види Лазар. И нали имала тежък характер, все на Зара се ядосвала, че успяла да го подмами далеч от нея: „Къде си тръгнал, бе Лазаре, малко ли са девойките отсам, та сложи живота си на това изпитание?“ Така нареждала, отпуснала краищата на забрадката и заживяла с тежки мисли в главата. Не минало много и една нощ пропукала пушка в нощта. Мариола знаела какво става: „Дано да е жив само, майчице!“ На сутринта докарали Лазар на една каруца. Бил прострелян в гърба, право в сърцето.

Ненад се изправи. Погледна ни. Лицето му се беше прояснило: „Неведоми сме на този свят. Само сърцето трябва да ни води, но разумът не му се доверява“ – каза тихо. „Но това не е краят на историята“ – малките, ситни бръчици на лицето му трепнаха от внезапен спазъм.

„Когато убили дядо, из селото се разчуло веднага. Зара вече не била сама, носела син в себе си. Не отишла да види мъртвия. Отпуснала краищата на забрадката, да изтече болката. Решила да го запомни жив и да разказва на детето за любовта им.

Мариола обаче, място не могла да си намери от безсилието пред смъртта. Накъдето се обръщала, все Лазар и се привиждал, все идвал, говорел ѝ насън, но тя нищо не чувала. Стопила се, съкрушила я болката, а и все Зара упреждала. Не могла да стои, обаче, омразата в себе си. И тогава изрекла проклятието. Само един човек я чул – лудият Миро, братът на Лазар. Все около майка си се въртял като пумпал и повтарял всяка нейна дума. Говорел какво ли не. Хората обикновено не му обръщали внимание, но веднъж го чули да казва: “Заро, Заро, майка да станеш, чедо да оплакваш!” Уж чужди, дожаляло им на хората, казали на баба Зара. Тя отишла на черква да моли попа да ѝ чете молитви за здраве всеки четвъртък.

Есента се родил татко, малкият Лазар, а Зара се омъжила за дядо Милан. Аз го помня, беше добър човек. Мариола скоро се споминала. Така и не разбрала, че има внук. А на баба Зара и дядо Милан се родили още две дечица. Проклятието не могло да ги застигне. Отраснали живи и здрави, но много тегоби срещнали, не е за разказване...

Но ние с моята госпожа изгубихме нашата дъщеричка Мая. Замина за Америка преди пет години, а миналата есен ни се обади за катастрофата. Била с приятеля си. И двамата ги няма вече. Остана ни само Александър, за когото ви разказах. Умно момче е той, а и момичето му е добро и хубаво. Затова ги мисля сега децата. Задомиха се, обичат се, но мислите ми са все със страха да не ги споходи беда.

Беше минал не повече от половин час, а имах чувството, че седим на моста много дълго. Почувствах се някак малка. В съзнанието ми препускаха спомени, чертаеха се непонятни досега връзки между събития, част от мене не беше тук, бях се пренесла в свят като приказка, където всяка дума и всяко събитие придобиваха сложни значения. Като тъкан, която въображението ми тъчеше и не можеше да спре. Знаех, че след този разказ, изговорен над преминаващата, смълчана вода, със семейството на Ненад няма да се случи нищо лошо. И съпругът ми мълчеше.

„Всичко ще отmine, Ненад.“ – казах. – „Ето, водата ще отнесе тази болка, ще видиш!“

Когато ни погледна отново, видях, че очите на Ненад бяха станали ясни и сини. В тях се забелязваха малки златисти точки, които ни се усмихваха...